

Корж О.М., Яковішин Л.О., Пахомов В.І.

З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИЧНА ХІМІЯ» У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглядаються методи активізації роботи студентів в процесі навчання дисципліни «Фізична хімія» у вищій школі.

Ключові слова: фізична хімія, активізація навчання, опорні схеми, навчальний посібник, інформаційний сайт.

Korzh E.N., Yakovishin L.A., Pahomov V.I.

FROM EXPERIENCE OF TEACHING OF THE SUBJECT "PHYSICAL CHEMISTRY" IN MODERN CONDITIONS

Methods of activization of work of students in the course of discipline studying "Physical chemistry" at the higher school are considered.

Keywords: physical chemistry, training activization, basic schemes, textbook, information site.

УДК. 1.778

Мясоутов Ш.К., Піцана В.М.

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Автори статті розглядають проблеми реформування освіти в Україні у зв'язку з переходом до ринкових відносин, яка передбачає інноваційні процеси відносно різних сторін, граней функціонування вищої школи.

Ключові слова: освіта, система освіти, освіта як соціальне явище, вища освіта, види освіти, реформування освіти, технічна освіта, професійна освіта, навчання, пізнання, форми освіти, виховання, безперервна освіта, соціальні вимоги до освіти, самоосвіта.

Труднощі, пов'язані з розбудовою незалежності Української держави та переходом до ринкових відносин не могли не відбитися на стані освіти. Кризові явища, що мають місце у суспільстві, не обійшли стороною і школу. Скорочення сітки дошкільних навчальних закладів, закриття шкіл в так званих неперспективних селах. Труднощі з підручниками, відсутність коштів для придбання меблів, технічних засобів навчання, ремонту шкільних приміщень – ось далеко не повний перелік «негараздів» сьогоденної освіти. Але самим неприємним є те, що держава в останній час все менше і менше втручається в сферу освіти, надаючи право контролю за її функціонуванням самим навчальним закладам. А це, в свою чергу, призводить до того, що сьогодні у нас фактично немає загальнодержавного стандарту освіти, частина дітей перестає відвідувати школу, досягнувши 13-14-річного віку.

Крім того, ефективність системи освіти пов'язана з вирішенням таких протиріч:

1. Протиріччя між суспільною потребою розвитку соціально-гомогенного суспільства та наявного його диференціації, яка з кожним роком зростає.

2. Протиріччя між зростаючими потребами виробництва та соціально-професійними орієнтаціями молодих людей.

---

3. Протиріччя між необхідним рівнем розвитку особистості та реальним рівнем загального розвитку випускників навчальних закладів.

Перше протиріччя зумовлене тим, що приватні навчальні заклади, які стали відкриватися в останній час, платне навчання в елітних гімназіях та ліцеях дають можливість тим хто, займає привілейоване становище у суспільстві, забезпечити збереження такого ж статусу для своїх дітей. Як розповідав в одній з телепередач ведучий програми «Очевидне та неймовірне» С. Капіца, Ломоносов, якби він сьогодні приїхав до Москви і спробував вступити до МДУ, навряд чи зміг би це зробити. Отже престижна освіта стає в значній мірі доступною тільки для тих, хто має великі гроші, тим самим сприяючи перетворенню спільноти з цих людей в замкнуту касту.

Друге протиріччя характеризується зростаючою диспропорцією в прагненнях молодих людей до оволодіння різними спеціальностями, наприклад, «модною» в останній час стала орієнтація на професії юриста, економіста або соціального працівника з одночасним зменшенням кількості тих, хто вступає до технічних вишів.

Сфера освіти – одна із тих сфер, що впливають сьогодні на економіку. В цьому зв'язку праця вчителів, професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів стає продуктивною працею. Отримання нових знань є такою ж необхідною умовою відтворення робочої сили, як і споживання матеріальних благ. При цьому з економічної точки зору капіталовкладення в розвиток особистісного елемента продуктивних сил є більш вигідним, ніж подібні вклади в розвиток технічних засобів. Сучасне виробництво набуває такого характеру, що воно потребує не стільки мускульних, механічних зусиль, скільки творчих, інтелектуальних зусиль людини. Отже, сучасна науково-технічна революція висуває вимогу перед освітою готувати підростаюче покоління до активного дорослого життя таким чином, щоб молода людини мала добрі знання з фундаментальних наук, могла швидко оволодіти теоретичними і практичними навичками, які в майбутньому дадуть можливість працювати з сучасною технікою. Саме такі знання дають математика та природничі науки. Ось чому реформування системи освіти повинне передбачити збалансований підхід до визнання співвідношення між погодинним навантаженням, яке відводиться на точні, природничі та гуманітарні науки. Проігнорувавши перші дві, ми ризикуємо відстати в галузі науково-технічного прогресу. Недооцінка ролі вивчення гуманітарних дисциплін загрожує «звуженням» потенцій окремої особистості, що може значно обмежити формування рис, необхідних для творчої особи. Як відомо, більшість великих людей, які залишили помітний слід в історії розвитку науки і техніки, були всебічно розвинутими особистостями. І, звичайно, реформування системи освіти не може біти повноцінним без перегляду практики фінансового забезпечення цієї важливої сфери суспільного життя. Україна поки що одна з найосвіченіших країн світу. Але, аналізуючи сучасний стан освіти в Україні, важливо підкреслити, що її якісна сторона не завжди відповідає сучасним вимогам. З впровадженням в практику різних форм вищої освіти, відкриття приватних навчальних закладів, розширення мережі науково-консультативних пунктів, де студенти заочної форми навчання одержують освіту за місцем проживання, збільшення прийому до вищих навчальних закладів на платній основі веде до того, що у суспільстві складається негативна закономірність – кількість спеціалістів з закінченою вищою освітою зростає, а рівень їхньої підготовки не завжди відповідає отриманому диплому.

Система освіти як соціальний інститут повинна забезпечувати рівні можливості в одержанні конкретного виду освіти для всіх громадян незалежно від статі, національності, соціального походження чи місця проживання.

У сучасній Україні реалізація загальних тенденцій, що характеризують вихід освіти із кризи, поки що гальмується дією визначальних і суб'єктивних факторів:

1. Катастрофічне матеріальне та фінансове становище освітніх установ на фоні загальної соціальної кризи в державі.

---

2. Втрата інтелектуалів та загальної якості кадрового потенціалу викладацького корпусу української освіти, спричинена дією розбійницьких законів ринку епохи «початкового нагромадження капіталу».

3. Нерозвиненість соціологічних механізмів та правового забезпечення самостійності, ініціативи й експериментування в освіті.

4. Слабкість альтернативного сектору освіти як в організаційних формах та стабільності, так і (в більшості випадків) в якості набуття державних освітніх стандартів.

5. Відсутність у навчальних закладів свободи, необхідної для реалізації власних моделей підготовки фахівців, системи оплати праці тощо.

Вдосконалення освіти пов'язане з науково-методичними підходами до її реформування, з соціологічними дослідженнями в освітній галузі, проникненням науки. Це виявляється у розробці науково обґрунтованих моделей випускників, у сучасному науково-методичному забезпеченні навчального процесу, постійному науковому аналізі потреб суспільства в спеціалістах. Впровадження науки, наукових методів, форм діяльності вимагає зближення наукових і навчальних закладів, змін у підготовці кадрів викладачів і т.п. Загальною умовою успішного реформування освіти є гуманізація та гуманітаризація, демократизація вузівського життя і життя суспільства в цілому.

На сьогоднішньому етапі розвитку нашої держави актуальним є питання розвитку та реформування освіти, адже рівень здобутих знань визначає майбутню кваліфікацію і професійність трудового потенціалу країни.

Особливу увагу при реформуванні освіти треба приділяти вивченню взаємодії системи освіти з виробництвом. Це питання треба розглядати за такими напрямками:

1. Аналіз виробничо-необхідного рівня загальної і професійної освіти для різних видів праці в суспільному виробництві.

2. Вивчення протиріччя між освітою (її змістом і рівнем) і реальним змістом праці, а також шляхи подолання цього протиріччя.

3. Аналіз ролі освіти як чинника, що сприяє доступу до різноманітних видів праці, залучення молоді в професійну структуру суспільства.

4. Дослідження освіти як чинника зростання продуктивності праці, підвищення ефективності виробництва та якості продукції.

5. Дослідження освіти як чинника підвищення трудової активності громадян, їх ставлення до праці, ідентифікації з трудовим колективом.

6. Вивчення взаємозв'язку освіти та рівня задоволення працею.

7. Аналіз ролі освіти як чинника професійної мобільності людей.

8. Вивчення ролі освіти у професійно-кваліфікаційному зростанні працівників.

9. Вивчення взаємодії загальної і професійної освіти, взаємозв'язку політехнізму і професіоналізму в навчанні, їх впливу на формування особи.

10. Вивчення ціннісних орієнтацій учнівської молоді та студентів, механізмів формування професійної орієнтації та реалізації життєвих планів випускників навчальних закладів.

Соціологічні дослідження виявили певні протиріччя між потребами суспільства і якістю підготовки спеціаліста, слабкі місця на стику вищої школи з середньою та виробництвом, порушення безперервної освіти, розрив навчально-виховної і науково-дослідницької діяльності вишу, надмірну тривалість адаптації випускників.

Джерело більшості протиріч – недостатній зв'язок ВЗО з виробництвом. Дослідження показали, що найслабшим місцем залишається підготовка студента до реальної практичної діяльності в соціальній галузі. На думку експертів, понад 50 % випускників ще недостатньо підготовлені до здійснення соціальних ролей у сфері управління та виховання. Внаслідок слабкого зв'язку вузу з виробництвом студенти недостатньо проінформовані про майбутню трудову діяльність.

Принципи діяльності з підготовки фахівців повинні базуватися на засадах науковості, гуманізму, демократизму, наступності та неперервності, національної свідомості. Рівень підготовки фахівців також має забезпечуватися:

1. Органічним зв'язком зі світовою та національною історією, культурою, традиціями.
2. Інтеграцією з наукою та виробництвом.
3. Взаємозв'язком із закладами підготовки фахівців гуманітарного, технічного та економічного профілю в зарубіжних країнах.
4. Відкритістю і демократичністю освіти, доступністю навчання для будь-якого громадянина з урахуванням його довузівської та індивідуальної підготовки, впровадженням індивідуальних навчальних планів, програм, методик.
5. Випереджувальним характером навчання, розробкою власної методики прогнозування потреб галузей економіки, освіти й культури у фахівцях різних кваліфікацій.
6. Професіоналізмом навчання, підготовкою фахівців на високому професійному рівні.
7. Використанням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання.
8. Інноваційністю, навчанням у рамках державних стандартів за нетрадиційними системами і методиками навчання, що сприяють поглибленню професійних знань, навичок і вмінь.
9. Спадкоємністю освіти, навчанням з урахуванням оптимальних світових і вітчизняних традиційних методик поряд з інноваційними.
10. Духовністю освіти, природною єдністю навчання і виховання, залученням студентів до духовних цінностей, принципів загальнолюдської моралі.

Якісне оновлення суспільства, створення незалежної суверенної держави активізували в Україні процес розвитку культури, освіти, дали змогу створити державну національну програму «Освіта», котра передбачає докорінне реформування вищої школи відповідно до потреб суспільства та прогресивних тенденцій освіти в сучасному світі, Програма проголошує принципи, положення, націлені на інтеграцію системи освіти у світові структури, і разом з тим, розвиток національної орієнтації, самобутності історичних традицій школи в Україні. Закон про освіту в Україні передбачає більш повну реалізацію її функцій. У програмі накреслено курс на більшу фундаменталізацію, більш тісні зв'язки з виробництвом, комп'ютеризацією, гуманітаризацією освіти.

Сьогодні стає очевидним, що сформовані системи вищої освіти вже не задовольняють потреб суспільства. Розвиток науки, техніки, технології привів до такого гігантського інформаційного буму, в умовах якого навіть глибоке засвоєння певних знань не вирішує проблеми. І коли раніше в довідкових виданнях, як правило, освіта визначалася як систематизована передача знань, умінь, цінностей, то нині такі визначення викликають сумнів. Тому виникає необхідність у перегляді глобальних цілей освіти. Головним стає розвиток творчого потенціалу особливості, формування здатності сприйняття та реалізації новацій, здатності навчатися. Науково-технічна революція ставить завдання формування творчої особистості, здатної до новацій, яка мала б не лише хорошу професійну, але й фундаментальну освіту та гуманітарну підготовку. Зміна глобальних цілей вимагала змін навчального процесу та управління вузами. У 60-70-ті роки в розвинутих країнах відбулися реформи середньої та вищої освіти, спрямовані на поглиблення фундаментальної освіти, забезпечення проблемного характеру навчання, гуманітаризацію та комп'ютеризацію освіти.

Певні успіхи були досягнуті в забезпеченні безперервності освіти, демократизації життя вищої школи. Було відкрито доступ до вищої освіти більш широким соціальним верствам, введені стипендії, форми поєднання навчання з роботою за гнучким графіком тощо. Ідея необхідності реформи була усвідомлена і в країнах СНД. Результати соціологічних досліджень різних сторін, проблем вищої освіти, одержані вітчизняними соціологами у 80-х роках і на початку 90-х років свідчили про недостатню її ефективність. Позитивні кардинальні зміни вищої школи стають можливими лише на базі докорінної зміни суспільства, його демократизації.

Однією з основних задач у системі вищої освіти є підготовка висококваліфікованих спеціалістів для всіх сфер суспільного життя, що зумовлює професійну спрямованість майже всіх ступенів та етапів системи сучасної освіти. Професійна спрямованість у різні часи виявлялася по-різному, що було зумовлено особливостями суспільних та наукових потреб в освіті. Так, спочатку єдиною метою функціонування системи освіти був професіоналізм. Відповідно, школи і зміст навчання були вузькоспеціалізованими. Пізніше професійна орієнтація стала менш вираженою, хоча окремі її ланки продовжували займатися тільки професійною підготовкою. Нині роль цієї функції знову зростає.

Наприкінці ХХ століття виникли проблеми входження вищої школи до ринкових відносин, проблем управління і реформування вищої школи. Вивчення думок, настроїв працівників вишів показало, що більшість підтримує ідею реформування вищої школи. Про необхідність кардинальних змін виступило біля 95% працівників вузів. При цьому переважна більшість віднесла себе до прибічників поступових змін, еволюційного шляху розвитку вищої освіти. Багато висловлювалося за збереження єдиного освітнього простору. Досить хворобливо сприймалось руйнування інформаційних зв'язків, скорочення наукового спілкування.

Не можна раз і назавжди створити постійно діючу ефективну систему освіти. Вона має безперервно вдосконалюватися, розвиватися, змінюватися під впливом вимог часу. Але це неможливо забезпечити без належного соціологічного аналізу, в тому числі без розробки соціальних прогнозів розвитку освіти і діагностики негативних явищ, які гальмують процес поступу освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астахов В.І. Вища школа. Х., 1991.
2. Барвінський А.О. Соціологія. К., 2005.
3. Герасіна Л.М. Оновлення сучасної вищої освіти в контексті глобальних проблем освіти. Х., 1994.
4. Кумбас В.Г. Кризис образования в современном мире. М., 1970.
5. Мясоутов Ш.К. Соціологія. К., 2007.
6. Розвиток освіти в Україні: Доповідь на 43 сесії Міжнародної конференції з питань освіти. Женева, 1992.

Мясоутов Ш.К., Пешчаная В.Н.

ПУТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Авторы статьи рассматривают проблемы реформирования образования в Украине в связи с переходом к рыночным отношениям, которое предусматривает инновационные процессы относительно различных сторон, граней функционирования высшей школы.

Ключевые слова: образование, система образования, образование как социальное явление, высшее образование, виды образования, реформирование образования, техническое образование, профессиональное образование, обучение, познание, формы образования, воспитания, непрерывное образование, социальные требования к образованию, самообразование.

Sh.Myasoutov, V.Pishana

WAYS TO REFORM EDUCATION IN UKRAINE

The authors of the article handles the problems of the reformation of education of Ukraine because of transmission to the market relations, which assumes innovational processes concerning to different, sides and distinctions of higher education functioning.

Keywords: education, educational system, education as a social phenomenon, higher education, types of education, educational reformation, technical education, professional education, studying, cognition, forms of education, upbringing, lifelong learning, social requirements to the education, self-education.